

Мирослава Антонович,

доцент кафедри міжгалузевих правових наук

Національного університету «Києво-Могилянська академія»

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ «ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ЇХ ЗАХИСТ»

Курс «Права людини та їх захист» — новий курс, який тільки нещодавно почав викладатись у середніх та вищих навчальних закладах України. Цей курс викладається як обов'язковий в 11-х класах середніх шкіл і як вибірковий на ще поки що небагатьох юридичних факультетах університетів України. У західних університетах курси «Міжнародне право з прав людини», «Конституційні права» тощо пропонуються студентам на всіх юридичних факультетах. Важливість цього предмета в перехідних державах від тоталітарного суспільства до утвердження прав людини, поваги до гідності особи очевидна.

У 1996 р. групою авторів Національної юридичної академії України ім. Ярослава Мудрого (Ю. М. Тодика, О. Г. Кушніренко та Т. М. Слінько) для студентів IV курсу було розроблено Програму, завдання для контрольних робіт та плани семінарських занять зі спецкурсу «Права і свободи людини та громадянина» під грифом Міністерства освіти і науки України.

У 1997 р. за ініціативи Української правничої фундації було видано перший у нашій країні підручник з прав людини для старших класів середньої школи, до складу авторського колективу якого ввійшли Т. Андрусяк, М. Буроменський, В. Денисов, В. Євінгов, Л. Заблоцька, А. Мацко, С. Олейников, В. Поздняков, П. Рабінович, З. Ромовська, В. Семенов, І. Усенко.

На сьогодні в Україні вже вийшло чимало видань, присвячених коментуванню чинного законодавства, що стосується прав, свобод та обов'язків громадян України, зокрема «Конституція України: Коментар законодавства України про права та свободи людини і громадянина»: Навч. посібник / Авт.-упоряд. М. І. Хавро-

нюк. — К.: Парламент. вид-во, 1999; П. М. Рабінович «Права людини і громадянина у Конституції України (до інтерпретації вихідних конституційних положень)». — Х.: Право, 1997.

До недавнього часу регулярно видавався інформаційно-аналітичний бюлетень Українсько-американського бюро захисту прав людини «Права людини в Україні», а нині Інформаційний бюлетень Харківської правозахисної групи «Права людини». Велика кількість публікацій з прав людини є перекладами з англійської мови матеріалів, що видаються в рамках Ради Європи по Європейській Конвенції щодо захисту прав людини та основних свобод та в рамках ООН. Опубліковано монографію М. М. Антонович «Україна в міжнародній системі захисту прав людини». — К.: КМ Академія, 2000. Є збірники документів з міжнародного захисту прав людини та коментарі до них. Однак до цього часу не вийшло підручника з прав людини для юридичних факультетів вищих навчальних закладів України. У Росії такий підручник «Права людини» за редакцією Є. А. Лукашової вийшов з друку у 1999 р.

Факультетом правничих наук Національного університету «Києво-Могилянська академія» пропонуються два вибіркові курси «Права людини та їх захист» (20 лекційних, 14 семінарських годин, 2 консультації та 45 годин на самостійну роботу) та «Міжнародний захист прав людини». Нами розроблено навчально-методичні матеріали з цих курсів, готуються навчально-методичні посібники з серії «На допомогу студентам правникам» для них. Студенти обирають теми курсових та кваліфікаційних робіт.

Метою курсу «Права людини та їх захист» є ознайомлення студентів з особливостями, основними поняттями, класифікаціями, категоріями прав та свобод людини, їх законодавчим забезпеченням в Україні в порівнянні з міжнародно-правовим регулюванням, а також ознайомлення з національними і міжнародними механізмами забезпечення прав і свобод людини. Перед курсом стоять такі конкретні завдання:

- 1) озброїти студентів певною системою загальнотеоретичних знань про права людини як інститут конституційного та міжнародного права;

- 2) навчити студентів працювати із законодавством України щодо прав людини та міжнародними договорами з прав людини;

- 3) ознайомити студентів із судовою практикою із захисту прав та основних свобод людини і громадянина та навчити да-

вати оцінку сучасним ситуаціям порушень прав людини у світлі національного та міжнародного права.

Отже, навчальна дисципліна «Права людини та їх захист» у навчальному плані факультету правничих наук має складну специфіку: з одного боку, ця дисципліна має озброїти студента знаннями основ теорії прав людини, поняттями, особливостями, законодавством України щодо прав людини, а з іншого — акцент має бути на застосуванні законодавства з прав людини судовими органами, а також умінні застосувати одержані теоретичні знання до конкретних ситуацій порушень прав людини, що трапляються в повсякденному житті.

Така двоїстість дисципліни певним чином позначається на видах занять та стилі їх проведення: вони потребують як засвоєння складного понятійного апарату інституту прав людини, так і обговорення конкретних ситуацій сучасного життя, аналізу цих ситуацій.

Лекції з курсу «Права людини та їх захист» будуються на інтерактивній методиці викладання, застосовується «сократівський метод», коли студенти залучаються до обговорення проблем лекції. Вони відповідають на запитання за прочитаним до лекції матеріалом, самі ставлять запитання.

Методичний супровід семінарських занять та орієнтир для самостійної роботи студента з відповідної теми, як правило, складається з елементів трьох груп: контрольних запитань, завдань та списку літератури для самостійного опрацювання.

Так, до семінарського заняття на тему «Природа прав людини» пропонуються такі контрольні запитання:

1. Чому існує проблема визначення поняття «права людини»?

2. Простежте розвиток ідеї прав людини на різних етапах розвитку людства.

3. Чи всі права є однаково важливими для людей?

4. Чи права людини є універсальними?

5. Які підходи існують щодо правового статусу особи?

6. Основні принципи сучасного права з прав людини.

7. Чи є межі прав людини універсальними, чи локальними, тимчасовими?

8. Яка відмінність між конституційними та міжнародними правами людини?

До цього семінарського заняття студенти отримують завдання проаналізувати права, які гарантуються Загальною деклара-

цією прав людини з погляду співвідношення універсальності та культурного релятивізму в них.

До семінарського заняття студенти отримують список літератури для самостійного опрацювання, що, в основному, є публікаціями в галузі прав людини українських та зарубіжних вчених за останні роки.

Ефективним методом проведення семінарських занять з курсу «Права людини та їх захист» є застосування ролевих ігор. Зокрема, ролеві ігри можуть проводитись по справах Європейського Суду з прав людини. Студенти отримують короткі фабули справ і ролі, за якими вони готуються до розгляду цих справ. Це або представники заявника, або держави, або ж судді. Рішення інсценованого суду не завжди збігається з дійсним рішенням по справі.

Письмовими роботами для курсу «Права людини та їх захист» є тести та рецензії студентів на запропоновані публікації в галузі прав людини. У невеликих за обсягом рецензіях (2–3 сторінки) студенти повинні висвітлити основні проблеми, які розглядаються в публікації, її актуальність, свої критичні зауваження та запитання до автора публікації.

Курс завершується письмовим заліком, на якому студенти відповідають на теоретичне запитання та запитання із ситуації щодо порушення прав людини. Прикладом такої ситуації може бути, зокрема, така: «Громадянка М., яка проживала з неповнолітньою донькою, ніде не працювала, мала згубні пристрасті до спиртних напоїв та наркотиків, а тому вирішила продати квартиру. Вона повідомила органи опіки і піклування Білоцерківського міськвиконкому, що виїжджає на постійне місце проживання до своїх батьків, які жили в селі іншого району. Орган опіки і піклування Білоцерківського міськвиконкому видав розпорядження і надав дозвіл на продаж квартири, не вимагаючи від громадянки М. жодних додаткових документів. Як результат – дівчинка залишилась без даху над головою».

Запитання 1. Які права дівчинки були порушені? Які законодавчі акти були порушені посадовими особами Білоцерківського міськвиконкому? Представлення яких документів вони повинні були вимагати від громадянки М.? Відповідь аргументуйте.

Запитання 2. Які заходи повинні бути вжиті для захисту прав дівчинки? Які органи мали це здійснити?

На початку триместру студенти отримують робочий тематичний план з курсу «Права людини та їх захист», який включає кількість годин, перелік тем лекцій та плани семінарських занять, список літератури та рейтингову систему оцінки знань.

У цілому, як свідчить практика викладання курсу «Права людини та їх захист» на правничому факультеті Національного університету «Києво-Могилянська академія», цей курс є потрібним і викликає зацікавлення у студентів бакалаврату.

Myroslava Antonovych

Associate Professor,

National University of «Kyiv-Mohyla Academy»

METHODS OF TEACHING THE COURSE OF HUMAN RIGHTS PROTECTION

The course of Human Rights Protection is a new course which has not been taught in the Universities of Ukraine while in the Soviet Union. Nowadays, it is a required course in secondary schools and a special course or an elective course only in some Law Schools of the Universities of Ukraine. Meanwhile, in Western Universities the course of International Law of Human Rights is offered to students of all Law Schools. It is obvious that in transitional states from totalitarian regime to the state with the rule of law teaching human rights is of extreme importance.

Kyiv-Mohyla Academy Law School offers two electives: Human Rights Protection and International Human Rights. Traditionally the courses consist of lectures and seminars. Students are offered reading materials which they have to prepare for lectures and seminars, and they have to write a critical review of one of them which they present at the seminar. Students also get control questions, situations to prepare for seminars. The methods of role plays, moot court of the European Court of Human Rights is widely used. Students write course papers and qualification papers on this courses. Written papers for the course consist of tests and critical reviews of reading materials.